

Maaehituspärandi omanike toetamiseks loodud ehitusnõustajate võrgustik

Elo Lutsepp, Karl Kallastu

Viimase kümne aasta jooksul on aina suurenenud inimeste huvi endale kuuluvate hoonete ajaloolise ilme säilitamise vastu. Kasvanud on vajadus toimiva ja kättesaadava nõustamisteenuse järele. Sellist abi on majaanikele pakkunud MTÜ Vanaajamaja, mis tegutseb Kagu-Eestis juba 1998. aastast saati. Tallinnas (alates 2001. aastast), Tartus ja mitmes teises Eesti linnas on miljööalade elanikele abiks olnud Säästva Renoveerimise Infokeskus. Siiski on enamikule Eesti majaanikest selline abi jäänud kättesaamatuks.

2006. aastal kinnitati esimene Kultuuriministeeriumi arengukava „Maa-arhitektuur ja -maastik. Uurimine ja hoidmine 2007–2010”, mille elluviimine anti Eesti Vabaõhumuuseumi (EVM) ülesandeks. Hiljem pikendati arengukava ja praegune tegevusperiood lõpeb 2015. aastal, millele loodetakse jätku (vt EVM Maa-arhitektuuri keskus). Arengukava eesmärk on tõsta Eesti inimeste teadlikkust ehitatud kultuuripärandist ning populariseerida traditsiooniliste ehitusmaterjalide tootmist ja ajalooliste töövõtete kasutamist. Vajadusest tingituna sai arengukava oluliseks tegevusvaldkonnaks nõustamistegevus ja üle-eestilise nõustajatevõrgustiku loomine, et huvilistel ja abivajavatel oleks võimalik saada professionaalset teavet nii kohapeal kui interneti vahendusel.

Varem oli kogenud meistrite abi kättesaadav vaid vähestes piirkondades. Nii langes 2007. aastal väga suur koormus Eesti Vabaõhumuuseumi maa-arhitektuuri programmi ühele teadurile – Joosep Metslangile. J. Metslang oli lõpetanud Eesti Kunstiakadeemia (EKA) muinsuskaitse ja restaureerimise osakonna ja täiendanud ennast palkehitud alal Rootsisis. Hiljem, kui programmi meeskond kasvas ja hakkas kandma maa-arhitektuuri keskuse nime, lisandus nõustajate hulka Rasmus Kask, kelle vastutusalasse kuulus rehemajade inventeerimine ja andmete kogumine maaehituspärandi andmekogusse (vt Rehemajad). Nii oli võimalik jagada majaanikele esimesi nõuandeid inventeerimise käigus. Praeguseks aitavad omanikke nõustada peaaegu kõik EVMi maa-arhitektuuri keskuse töötajad. Meeskonda on lisandunud EKA muinsuskaitse ja restaureerimise diplomiga teadur Karl Kallastu.

Tähtsaks lüliks nõustamissüsteemi loomisel ja arendamisel ning vastava juhendmaterjali koostamisel on olnud kõrgkoolid, kus õpetatakse arhitektuuri või laiemalt maaelu käsitlevaid erialasid. Arhitektuuri- ja restaureerimisealast

kõrgharidust sai aastal 2007 omandada Eestis ainult EKAs (nüüd ka Tallinna Tehnikaülikoolis), ent arhitektuuriga seotud erialasid (nt rakendusarhitektuur, sisearhitektuur, maastikuarhitektuur, muinsuskaitse ja restaureerimine, maastikukaitse ja -hooldus) õpetati ka Tallinna Tehnikaülikoolis, Tallinna Tehnikaülikooli Tartu Kolledžis, Tallinna Tehnikakõrgkoolis, Eesti Maaülikoolis ja Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias (TÜ VKA). Etnoloogiat ja ajalugu (sh kunstiajalugu), mis käsitleb ka traditsioonilist maaelu ja arhitektuuri, õpetatakse EKAs ja Tartu Ülikoolis (TÜ). Tallinna Ülikooli Ökoloogia Instituut on aktiivne kultuurmaastiku uurija ja propageerija. Ka Joosep Metslang õpetab alates 2007. aastast TÜ VKA rahvusliku ehituse tudengeid. Nii on tal võimalik suunata noori ehitajaid juba varakult nn rahvalgustuslikule teele. Eriala on populaarne ja õppekavalt on aastatega välja kasvanud hulk tublisid praktikuid. Seega on loodud hea alus võetud kohustuste täitmiseks.

2015. aasta talvel hakkas toimima üle-eestiline nõustajatevõrgustik, kuhu kuuluvad meistrid kümnekonnast organisatsioonist. Hoonete tehnilise seisukorra kohta käivate küsimustega võib spetsialistide poole pöörduda nii telefoni kui meili teel. Olukorra hindamiseks ja praktiliste nõuannete jagamiseks tullakse kohale ning vajadusel vormistatakse ekspertiis ka kirjalikult. Seni on rehemajade omanikke nõustatud tasuta, tasu tuleb välja käia kirjaliku ekspertiisi eest. Kulud on enda kanda võtnud Eesti Vabaõhumuuseumi maa-arhitektuuri keskus.

Rehemajaomanike kõrval nõustatakse jõudumööda ka teiste ajalooliste hoonete omanikke. Nõustamisel antakse kohapeal esialgne hinnang hoonete tehnilise seisukorra ja kultuuriväärtuse kohta. Vajadusel antakse soovitusi täpsemateks mõõtmisteks või uuringuteks. Nõustajad pakuvad välja võimaliku tööde järjekorra ja ulatuse, arvestades olukorda ja omaniku võimalusi. Võrgustiku eesmärk ei ole trahvida algupäratute materjalide või ehitusvõtete rakendamise eest. Nõustajad soovivad selliseid ehitusmaterjale, töövõtteid ja lahendusi, mis vähendaksid edasist kahjustamist. Soovi korral jagavad võrgustiku nõustajad meistrite, restauraatorite, inseneride, arhitektide jt ekspertide kontakte. Kukrut tuleb majaomanikul kergendada alates teisest nõustamisest.

Võrgustik katab suurt osa Eesti territooriumist: igas maakonnas jagab hüva nõu vähemalt üks asjatundlik meister ning kaetud on võimalikult erinevad pädevused. Kõige rohkem nõustajaid on Kagu-Eestis ja Tartumaal, kus tegutseb üks võrgustiku idee algatajaid MTÜ Vanaajamaja. Andres Uue ja Ragner Lõbu eestvedamisel on ettevõttel põhjalikud kogemused palkehitiste restaureerimise, koolituste läbiviimise ja nõustamise vallas. Margus Palolill on spetsialiseerunud saviehitusele, samuti löövad ettevõttes kaasa Piret Uus

ja Mari Kaisel. Aktiivne piirkond on ka Viljandimaa, kus majaomanikke abistab Loodi puutöömõisas pesitsev MTÜ Rahvusliku Ehituse Selts (eestvedajad Andres Ansper ja Tarmo Tammekivi). TÜ VKA rahvusliku ehituse eriala vilistlaste nõu jõuab vajadusel ka Valga- ja Pärnumaale. Läänemaalt osaleb võrgustikus Laur Oberschneider (MTÜ Vana ja Väärt), kelle kitsam huvi puudutab vanade salvkaevude taastamist. Harjumaal, Ida- ja Lääne-Virumaal ning Järvemaal nõustavad SRIKi egiidi all vastavalt Tarmo Elvisto, Vallo Varik ja Rainer Eidemiller. Nende tugevuseks on ökoloogiliste viimistlusmaterjalide tundmine. Saare maakonnas veel võrgustikuliikmeid pole, kuid sinna jõuavad vajadusel maa-arhitektuuri keskuse teadurid ja üle-eestilise haardega palkhoonete taastamise praktik ja nõuandja Joosep Metslang (OÜ Purest). Hiiumaa on võrgustikus esindatud kahe mehega: Andres Veel ja Heiki Mürk (OÜ Weel). Raplamaal ja Jõgevamaal nõustavad rehemajaomanikke maa-arhitektuuri keskuse teadurid. Lisaks on võrgustikuga liitunud Hardi-Sander Luik (OÜ Maakivist) ja Artur Kõva (OÜ Puuring).

Kuna nõustamisvõrgustik on veel suhteliselt noor, on alles välja kujundamisel ühtne sõnavara ja metoodika, mida saaksid rakendada erisuguse taustaga nõuandjad. Toimunud on üks näidishoostamine, mille eesmärk oli esiteks vahetada mõtteid vanade hoonete taastamise probleemidest ning teiseks ühtlustada nõustamise formaati. Ühine näidishoostamine leidis aset 2015. aasta märtsis Viljandimaal Kõo vallas Venevere külas Supa talus. Pererahvas oli nõus andma oma talu nõuandjate katsepöügooniks ning nii mõnegi juba tehtud renoveerimislahenduse kohta said nad kuulda otsekohest kriitikat. Supa talu hoonetel märgati tüüpilisi kahjustusi ja probleemikohti: vundamendi vajumine, katusekatte läbijooksud, murispuude väljavajumine ebapiisava ristseotise tõttu jms. Kuigi ülevaatus käigus ei tekkinud suuri erimeelsusi, olid nõustajate hinnangud kahjustuste ulatuse, eesseisvate tööde mahtude ja hoonete kasutuspotentsiaali osas mõnevõrra erinevad.

Nõustamisvõrgustiku teenuse kõrval on projekti teiseks oluliseks väljundiks hariduslikud ja populariseerivad ettevõtmised, mis on suunatud majaomanikele, kultuuripärandiga tegelevatele spetsialistidele, ettevõtjatele ja omavalitsuste töötajatele. Toimuvad nii praktilised ehituskoolitused kui teabepäevad, mille korraldamisel ühendatakse praktikute ja teoreetikute teadmised ning kogemused.

Kolmas tegevussuund on juhendmaterjalide väljatöötamine. Ilmunud on majaomanikele vajalik käsiraamat „Vana maamaja”, kus on kokku võetud projekti eelmise perioodi kogemused. Koostöös kirjastusega Tammerraamat on sügisel samas sarjas ilmumas kaks väljaannet, mis keskenduvad kitsamale teemale – katuste ja reheahjude taastamisele. Autorite hulgas on paljud praeguse võrgustiku partnerid.

Ametnike keeles võib väita, et täidetud on arengukava punkt „Eesmärgid aastaks 2015” (vt Maa-arhitektuur ja -maastik 2012: 25): välja on töötatud maaehituspärandi omanike nõustamissüsteem. Aasta-aastalt on suurenenud majaomanike arv, kes on pöördunud nõu saamiseks muuseumi või piirkondlike nõustajate poole. Järjest on kasvanud andmebaas, mis sisaldab kitsamate valdkondade spetsialistide, inseneride ja arhitektide kontakte. Püüame edaspidi enam keskenduda koolitustegevusele ja suunata inimesi piirkondlikele üritustele. Võrgustiku liikmete aeg on liiga kallis vara, et seda autoroolis raisata.

Andres Ansper näidishõustamisel sauna palke „kuulamas”.

Allikad

EVM Maa-arhitektuuri keskus.
<http://evm.ee/est/maa-arhitektuuri-keskus/keskuse-tegevus> (11.08.2015)

Maa-arhitektuur ja -maastik 2012 = *Maa-arhitektuur ja -maastik: uurimine ja hoidmine 2012–2015*. Tallinn: Kultuuriministeerium.
<http://evm.ee/est/maa-arhitektuuri-keskus/keskuse-tegevus> (11.08.2015)

Rehemajad = Maaehituspärandi andmekogu. Kultuurimälestiste riiklik register. <http://register.muinas.ee/public.php?menuID=rehemaja&action=list> (11.08.2015)

Metslang, Joosep (koost.) 2012. *Vana maamaja: käsiraamat*. Tallinn: Tammerraamat.

Elo Lutsepp. Heiki Pärdi foto.

Elo Lutsepp (sündinud 1959) on omandanud kõrghariduse ajaloos (1990) ning magistrikraadi kunstiteaduses (2006). Ta on spetsialiseerunud maa-arhitektuurile ning juhib aastast 2007 Eesti Vabaõhumuuseumis maa-arhitektuuri keskust, mis loodi Kultuuriministeeriumi arengukava „Maa-arhitektuur ja -maastik. Uurimine ja hoidmine” täideviimiseks. Aastast 2010 on ta ICOMOSi (International Council on Monuments and Sites) Eesti Rahvuskomitee liige, olles ka ICOMOS CIAVi (vernakulaar-arhitektuuriga tegeleva teaduskomitee) liige. Aastatel 2010–2013 oli ta INTERREG IVA Keskäläneremere programmist rahastatud rahvusvahelise projekti „Tervislik ja energiasäästlik elu vanades maamajades” (HELTH) juht. Ta on osalenud ettekannetega nii kodumaistel kui ka rahvusvahelistel seminaridel ja konverentsidel

ning avaldanud artikleid väljaannetes Kunstiteaduslikke Uurimusi, Ajalooline Ajakiri, Suitsutare ja EVMi toimetiste sarjas.

Karl Kallastu. Andra Roosmetsa foto

Karl Kallastu (sündinud 1984) lõpetas 2015. aastal EKA muinsuskaitse ja konserveerimise eriala. Sama aasta algusest töötab Eesti Vabaõhumuuseumis maa-arhitektuuri keskuses teadurina. Tema uurimisteemaks on tõrvaajamine ja traditsiooniliste tõrvaahjude inventeerimine.

Network of Construction Advisors to Support the Owners of Rural Architectural Heritage

Abstract

In the last 10-15 years, people's interest in preserving the historical appearance of their rural buildings has increased, and this has increased the need for a consultation service that would be continuously and easily available. In the winter of 2015, the national network of advisors, consisting of experts and specialists from more than 10 organisations was initiated by the Estonian Open Air Museum's Centre of Rural Architecture. The aim of the network is to offer the owners of barn dwellings a free initial consulting service when they choose to renovate their building(s). A first sample consultation took place between the members of the network in March. On one hand, the aim of this consultation was to exchange ideas on the topic of renovating old buildings and to standardise the formats used. If it is possible, the consultation network will gather for a similar conference again in the autumn.

Keywords: rural architecture, advising building owners

Andres Uus sharing tips at the sample consultation in Venevere, Viljandi, March 2015.